

Tegelen Wambachgroeve

Archeologisch bureauonderzoek

Drs. M.P. Hijma

Januari 2005
BAAC - rapport 04.236

BAAC bv

Bouwhistorie
Archeologie
Architectuurhistorie
Cultuurhistorie

Tegelen Wambachgroeve

Archeologisch bureauonderzoek

Drs. M.P. Hijma

Januari 2005
BAAC - rapport 04.236

Bouwhistorie
Archeologie
Architectuurhistorie
Cultuurhistorie

BAAC bv

Colofon

ISBN: 90-5985-211-7
Auteur: drs. M.P. Hijma
Redactie: drs. R.J.M. van Genabeek
Kartografie: J. Heersink
Reproductie: J. Heersink
Copyright: Essent Milieu/BAAC bv, Deventer

Gecontroleerd	dr. ir. L.A. Tebbens		
Geautoriseerd (senior archeoloog)	drs. H.M.P. Bouwmeester		

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Essent Milieu en/of BAAC bv te Deventer.

BAAC bv

Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Hofstraat 4-6
7411 PD Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax: (0570) 61 84 30
E-mail: deventer@baac.nl

Administratieve gegevens

Datum : Januari 2005

Opdrachtgever : Essent Milieu

Uitvoerder : Onderzoeks- en adviesbureau Baac bv

Bevoegd gezag : gemeente Venlo
dhr. M. Dolmans
gemeente-archeoloog

Beheer documentatie : Baac bv te Deventer

Nummer in reeks : 04.236

Locatie : Gemeente : Venlo
Plaats : Tegelen
Toponiem : Wambachgroeve
Kaartblad : 58E
RD-coördinaten : 208.961, 371.146
: 209.543, 371.484

Meldingsnummer (Archis) : 8111

Onderzoeksnummer (Archis) : 3535

Inhoud

1	Inleiding	3
1.1	Onderzoekskader	3
1.2	Ligging van het onderzoeksgebied	3
1.3	Herinrichtingsplan	3
1.4	Werkwijze	4
2	Resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Historische ontwikkeling van de groeve	5
2.2	Geologie en geomorfologie	5
2.2	Bodem	6
2.3	Bekende archeologische waarden	6
2.4	Archeologische verwachting	7
3	Conclusies en aanbevelingen	8
3.1	Conclusies bureauonderzoek	8
3.2	Aanbevelingen	8
	Literatuur en geraadpleegde kaarten	9
	Bijlagen	
	Bijlage 1: Archeologische en geologische tijdvakken	

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

In opdracht van Essent Milieu heeft het onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuurhistorie en Cultuurhistorie (BAAC bv) een bureauonderzoek uitgevoerd voor de locatie Wambachgroeve te Tegelen, provincie Limburg. Aanleiding voor dit onderzoek is de geplande eindafwerking van stortplaats Wambachgroeve.

De graafwerkzaamheden die hierbij verricht zullen worden, kunnen eventuele archeologische waarden verstoren of vernietigen.

Het doel van dit bureauonderzoek is het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bestaande of verwachte archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied. Hierbij zal voor het onderzoeksgebied een specifiek verwachtingsmodel worden opgesteld.

Het bureauonderzoek heeft plaatsgevonden in november 2004 en is uitgevoerd conform het handboek Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA; Voorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, versie 2.0, 2001).

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

De Wambachgroeve is gelegen ten zuidoosten van Tegelen aan de Kaldenkerkerweg en ligt tegen de Duitse grens aan (zie Figuur 1.1). Het oppervlak bedraagt ongeveer 20 ha. De groeve is te onderscheiden in drie deelgebieden: het hertenkamp, de voormalige stort en de open groeve (zie Figuur 2.1).

1.3 Herinrichtingsplan

Voor elk deelgebied bestaat een ander herinrichtingsplan. Deze zullen nu kort behandeld worden.

In het gebied hertenkamp zal de bestaande waterloop uitgebreid worden door de aanleg van sloten en beekjes. Hierbij zal een vernattingsgebied gecreëerd worden. Tevens zal er waarschijnlijk groen worden aangepland. Tijdens de aanleg van de waterlopen zal er kleinschalig grondverzet plaatsvinden.

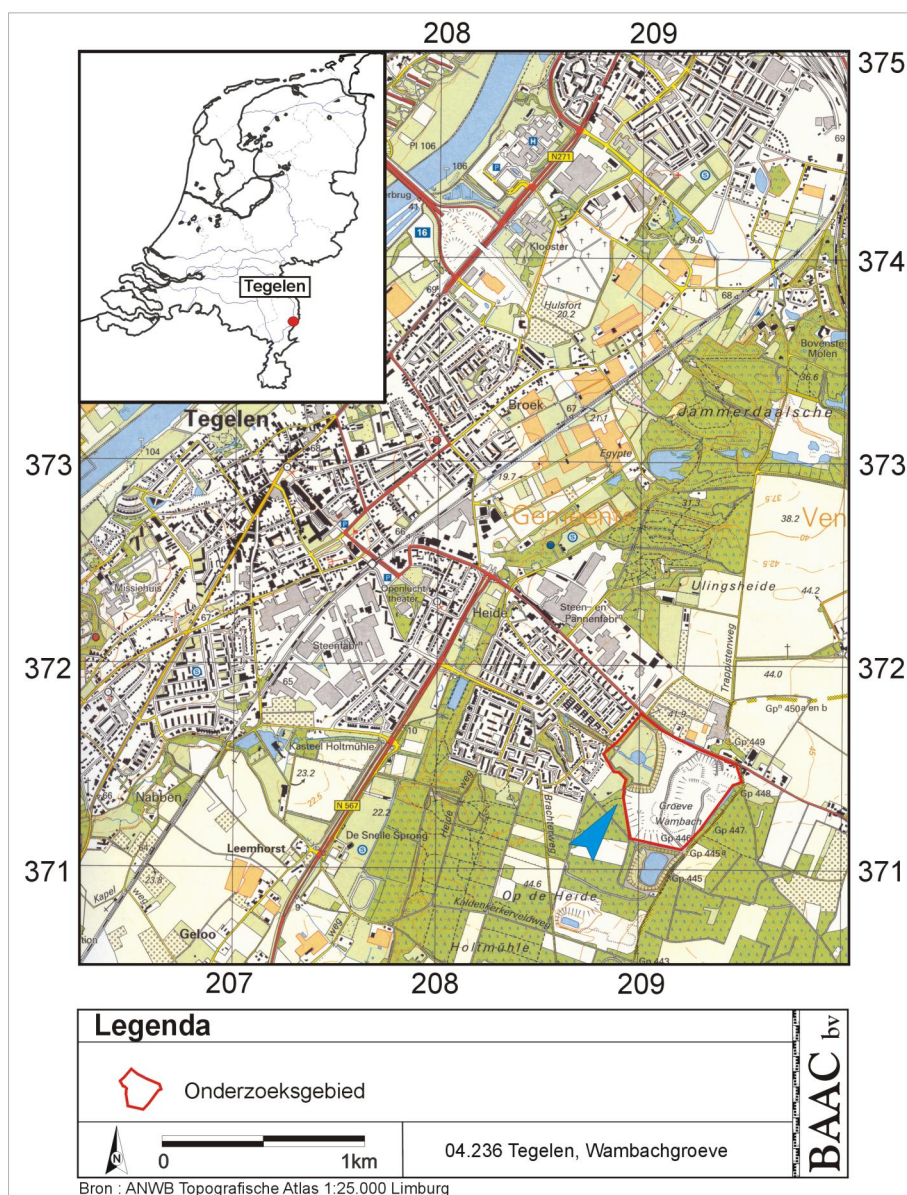
Het hertenkamp vormde eerst een onderdeel van de groeve zelf. Na de winning van de klei is het gebied echter met stortmateriaal afgedekt.

De voormalige stort zal worden afgedicht, waarna flora zal worden aangeplant. Dit geldt voor het gehele terrein. Er zullen dus geen grondwerkzaamheden plaatsvinden.

De groeve zal na opruiming van de bestaande aanwezige gronddepots tijdelijk gebruikt worden als opslagplaats voor de grondstoffen die nodig zijn voor de afdichting van de stort. Langs de steilrand zal de bestaande dijk tijdens de afwerking van de stort weggehaald en later teruggeplaatst worden om het dagzomende water op te vangen. Dit water wordt via de zuidelijker gelegen visvijver afgevoerd naar het hertenkamp. De groeve zelf zal uiteindelijk een natuurgebied worden.

1.4 Werkwijze

Tijdens het bureauonderzoek is met behulp van bestaande bronnen een specifiek archeologisch verwachtingsmodel voor het onderzoeksgebied opgesteld. Hierbij zijn onder andere de bodemkaart, de geomorfologische kaart en de geologische overzichtskaart geraadpleegd. Tevens zijn gedurende het bureauonderzoek de bekende archeologische waarden in of rond het onderzoeksgebied geïnventariseerd. Bij de inventarisatie van de archeologische waarden is gebruik gemaakt van gegevens uit het Centraal Archeologisch Archief (CAA) en het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Hierbij is het Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS) gebruikt. Daarnaast de Grote Historische Atlas van Nederland (Wolters-Noordhoff, 1992) geraadpleegd.

Figuur 1.1 Ligging van de Wambachgroeve.

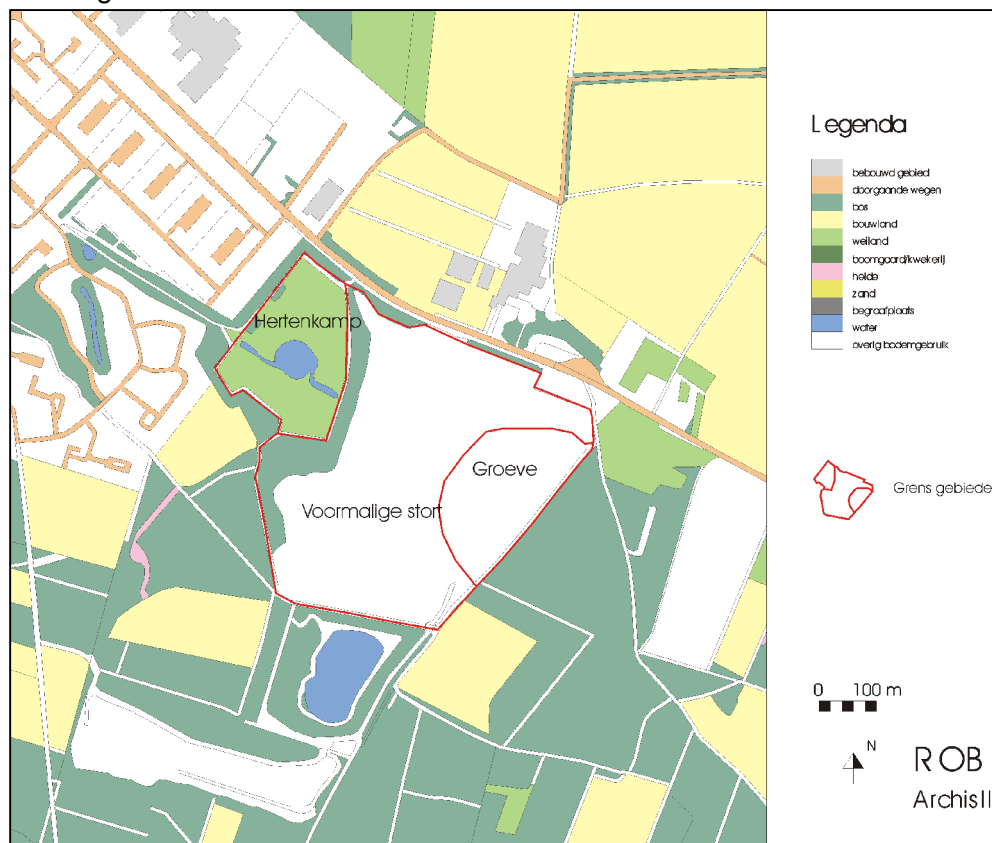
2 Resultaten bureauonderzoek

2.1 Historische ontwikkeling van de groeve

Rondom Tegelen wordt als sinds de Romeinse Tijd klei gewonnen voor de vervaardiging van met name dakpannen. Het woord Tegelen stamt dan ook af van het Latijnse woord 'tegula'.

Omstreeks 1960 werd begonnen met de winning van klei in het gebied rond een voormalige boerderij. Het was toen deels een bosgebied en deels een heidegebied. Voor de winning van de klei, die op ongeveer 16 meter onder het maaiveld lag, moest eerst de bovenlaag verwijderd worden. Dit materiaal werd op sommige plaatsen in de omgeving gestort, onder andere ter plaatse van de huidige wijk Op den Heide. De groevebodem werd deels aangevuld met zandig materiaal.

De huidige open groeve is de laatste in een reeks groeves in het gebied Wambach. Wanneer de klei gewonnen was, werd de groeve verplaatst en de 'lege' groeve raakte buiten gebruik.

Figuur 2.1 Wambachgroeve met de drie deelgebieden

2.2 Geologie en geomorfologie

De kleilaag bevond zich op een diepte tussen de 25 en 30 m + N.A.P. Deze laag is in het Laat-Tertiair en Vroeg-Pleistoceen onder fluviatiele omstandigheden afgezet in een periode die het Tiglien wordt genoemd. Deze periode duurde ongeveer van 2,45 tot 1,8 miljoen jaar geleden. Geologisch gezien behoort het Laagpakket van Tegelen tot de Formatie van Beegden (De Mulder et al., 2003).

In deze periode waren er in Europa nog geen mensen aanwezig. Wel zijn er fossiele resten van fauna in het kleipakket aangetroffen. De gevonden soorten bestaan onder andere uit olifanten, sabeltandtijgers, bevers, herten, tapirs en apen (De Mulder et al., 2003).

De kleilaag is later bedekt geraakt door zandige rivierafzettingen van de Rijn en de Maas. De afzettingen hebben een ouderdom van ongeveer 900.000 tot 500.000 jaar en behoren tot de Formatie van Sterksel (De Mulder et al., 2003).

Aan het einde van het Weichselien (zie Bijlage 1) was het klimaat in Nederland erg koud en droog. De wind had hierdoor vrij spel en er ontstonden grootschalige zandverstuivingen (Stiboka, 1968). In het onderzoeksgebied werd hierdoor een laag dekzand afgezet. Deze laag is echter vrij dun. Het dekzand wordt gerekend tot de Formatie van Boxtel (De Mulder et al., 2003).

2.2 Bodem

In het onderzoeksgebied zijn alle oorspronkelijke bodemprofielen door afgraving verdwenen. Het huidige oppervlak ligt hoogstens enkele tientallen jaren aan het oppervlak. Er heeft zich daarom nog geen bodemprofiel kunnen ontwikkelen.

2.3 Bekende archeologische waarden

Tijdens het bureauonderzoek zijn de archeologische vondstmeldingen in en rond het onderzoeksgebied geïnventariseerd met behulp van het ARCHIS gegevensbestand van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Tussen de haakjes staat steeds het Archis-waarnemingsnummer vermeld. De archeologische perioden worden weergegeven in Bijlage 1.

Aan het grootste deel van het onderzoeksgebied wordt een middelhoge verwachting voor het aantreffen van archeologische indicatoren toegekend. Deze verwachting is waarschijnlijk gebaseerd op bodemkaarten die dateren van vóór de het ontstaan van de groeve. Alle eventueel aanwezige archeologische indicatoren zullen nu namelijk vergraven zijn.

Binnen een straal van 500 meter rondom de groeve zijn in het verleden enkele vuurstenen werktuigen gevonden van overwegend Neolithische ouderdom (17537, 19345) . Uit de groeve zelf zijn geen vuurstenen werktuigen bekend. Ongeveer 200 meter ten noordwesten van het Hertenkamp is een grafheuvel aangetroffen. Deze is te dateren in het Laat-Neolithicum tot IJzertijd (31255).

In het gebied heeft vroeger een boerderij gestaan. Deze is zichtbaar in de historische atlas uit de periode 1837-1844 AD. In verband met de kleiwinning is de boerderij in de jaren '60 gesloopt.

2.4 Archeologische verwachting

Het gehele gebied is de laatste decennia afgegraven tot ongeveer 21 meter onder maaiveld (circa 25 m + N.A.P.). Alle aanwezige archeologische waarden zijn hierbij verstoord geraakt. Delen van het terrein (hertenkamp, voormalig stort) zijn vervolgens afgedekt met een in dikte wisselende laag. In dit stortmateriaal kunnen eventueel losse archeologische vondsten gedaan worden, die echter niet meer in de juiste context liggen. De archeologische verwachting voor het terrein is daarom laag.

In het Laagpakket van Tegelen zijn vele fossiele botten aangetroffen. Ook in de groeve zijn in deze laag fossiele resten aangetroffen. Het betreft de resten van wolharige neushoorns, geweien en enkele grote kiezen. Deze laag is echter vrijwel geheel verwijderd. Het is daarom niet te verwachten dat er fossiele botten tijdens de geringe graafwerkzaamheden worden aangetroffen

3 Conclusies en aanbevelingen

3.1 Conclusies bureauonderzoek

- Het onderzoeksgebied maakt deel uit van een voormalige groeve waar klei gewonnen werd.
- In de omgeving zijn enkele losse vuurstenen werktuigen gevonden, veelal uit het Neolithicum. Daarnaast is een grafheuvel aangetroffen.
- Tijdens de graafwerkzaamheden is het gebied tot meer dan 20 meter diep afgegraven. Eventuele archeologische waarden zijn hierbij volledig verstoord.
- Er zijn veel fossiele botten van vaak nu reeds uitgestorven soorten in de kleilaag aangetroffen. Deze laag is echter grotendeels gewonnen, waardoor de botten verdwenen zullen zijn.
- Aangezien het huidige oppervlak pas hoogstens enkele tientallen jaren bestaat, heeft zich nog geen duidelijk bodemprofiel kunnen ontwikkelen.

3.2 Aanbevelingen

Het wordt niet nodig geacht een vervolgonderzoek in het gebied te laten plaatsvinden, aangezien alle eventueel aanwezige archeologische waarden verstoord of verdwenen zijn.

Gezien het feit dat de fossiele botten zich in de gewonnen kleilaag bevonden en deze nu verdwenen is, is het niet noodzakelijk om de graafwerkzaamheden te laten begeleiden door een persoon met kennis van fossiele botten.

Mochten er tijdens de graafwerkzaamheden toch opvallende voorwerpen gevonden worden, waarvan vermoed wordt dat ze archeologische danwel wetenschappelijke betekenis hebben, dan is men verplicht deze krachtens Artikel 47 van de Monumentenwet 1988 te melden bij het bevoegd gezag (gemeente Venlo).

Literatuur en geraadpleegde kaarten

Literatuur

Mulder de, E.F.J., M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff bv, Houten, 379p.

Stiboka, 1968. *Bodemkaart van Nederland 1:50.000, toelichting bij kaartblad 58 Oost Roermond*. Wageningen, 113p.

Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Eindrapport van de Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie*, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Den Haag.

Geraadpleegde kaarten

ANWB Topografische Atlas, 2004. *Limburg 1:25.000*. ANWB bv, Den Haag.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1992. *Grote Historische Provincie Atlas schaal 1:25.000, Limburg 1837-1844*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen, 1^e druk.

Bijlage 1

Overzicht geologische en archeologische tijdvakken

	C14 B.P.	Geologie	Klimaat, landschap, vegetatie		Archeologische perioden	Cultuurnamen	
-1500 n. C.							
-1000	1000	Duinkerke III	Koeler vochtiger Subatlanticum	Loofbos	Late Middeleeuwen		
-500		Duinkerke II					
-0	2000						
-500		Duinkerke I					
-1000							
-1500							
-2000							
-1500		Duinkerke 0	koeler droger Subboreaal		Midden Bronstijd	Hilversum Drakenstein	Elp
-2000					Vroege Bronstijd	Wikkeldraad	
-2500	4000	Calais IV			Laat Neolithicum	Vlaardingen	Trechterbeker Standvoerb Kokbeker
-3000							
-3500		Calais III			Midden Neolithicum		
-4000	5000						
-4500		Calais II	warm vochtig Atlanticum		Vroeg Neolithicum	Swift	Michelsberg Haz
-5000	6000						
-6000		Calais I					
-7000	8000						
-8000			Warmer Boreaal	Den			
-9000	10.000		Warmer Preboreaal	Berk			
-10.000		jong dekzand II	Kouder Late Dryas	Toendra			Ahrensburg
-11.000	12.000		Warmer Allerød	Den Berk	Laat Paleolithicum		Tjonger
-12.000		Jong dekzand I	K Vroege Dryas	Toendra			
-25.000		oud-dekzand löss	Warmer bølling	Berk			Hamburg
-50.000			Weichsel ijstijd	Poolwoestijn			
-100.000			Warm Eemien	Loofbos			
-150.000					Midden Paleolithicum		
-200.000		keileem stuwwal	Saale ijstijd	Landijs			
-250.000							
-300.000 v.C.					Vroeg Paleolithicum		

(Naar Van Es et al., 1988)